

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

בורא מיני מזונות

א. הברכה בספרות התנאים

1. שימו לב להעדר הופעתה של ברכה זו במשנה.
2. המקום היחיד בספרות התנאים בה מופיעה הברכה היא בתוספתא ברכות פ"ד הל' ו-ז.
(א) ראו את נוסח כ"י ערפורט לברכת הכוסס את האורז (חילופי נוסח לשו' 20 במה' ליברמן).
(ב) ראו את נוסח הברייתא בירושלמי ברכות פ"ו ה"א, עמ' 50 שו' 42-34.
(ג) ראו את נוסח הברייתא בבבלי לו. , כולל ה"אמר מר".
(ד) תוספתא כפשוטה עמ' 61 לשו' 16, 20.

ב. מזון ודגן

1. עיינו שוב בסוגיה לה: בדיון מה נקרא מזון. מומלץ לתת את הדעת למשמעות המונח מזון מהפן המילונאי – במקרא ובחז"ל.
2. תנו את הדעת לידוע לכם על דגן ועל דרך אכילתו, על היחס בינו ובין פירות, על אפייה מול בישול.

ג. סוגית הבבלי

1. לו: "גופא רב ושמואל... בורא מיני דשאים" (לו). סוף האמר מר הראשון. צירפתי גם את נוסח כ"י פירנצה כי בכ"י אוקספורד יש תוספות מרובות בתוך הסוגייה).
2. מד., המשנה השניה ובגמרא שעליה עד "אחת מעין שלש".

ד. חמשת מיני דגן ואורז (בסיוע הרב שמואל)

קודם המשך העיון במסגרת סוגיות ברכות נפנה מבט לחמשת מיני דגן בהקשר רחב:

1. משניות:
  - (א) חלה פ"א, משניות א, ב, ד.
  - (ב) פסחים פ"ב מ"ה.
  - (ג) מנחות פ"י מ"ז.
2. מדרשי הלכה – הקטעים המצורפים.
3. בבלי:

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

- (א) מנחות ע., "תנא כוסמין... סירחון".
- (ב) פסחים ל"ה. "תנא כוסמין... ביני כלניתא", וברש"י, ד"ה "חייבת בחלה".
4. ירושלמי חלה פ"א ה"א, "חמשה דברים... מצה וחמץ" (מה' אקדמיה עמ' 311 שו' 1-18); שם, "ר' שמואל בר נחמן... כמי שהוא דבר תורה (שו' 39-45).

ה. ברכה ראשונה על אורז

1. ירושלמי ברכות פ"א ה"ו, עמ' 50, שו' 49-40. להרחבה – נוסחי ברכות אלו מופיעים בטפסים של הגדות א"י שעלו בגניזה (מצורף).
2. מהי הפסיקה בעקבות מסקנת הסוגייה "תיובתא"?
- (א) לשון "והלכתא" בכ"י אוקספורד.
- (ב) גאונים וראשוני ספרד:
- 1) אוצר הגאונים לברכות חלק התשובות, עמ' 86, סימנים רמ-רמב.
- 2) הלכות פסוקות, מה' ששון ירושלים תשנ"ט, עמ' תעג-תעד.
- 3) הלכות גדולות, מה' הילדסהימר ירושלים, א', עמ' 87-85.
- 4) רי"ף, כו. ברב אלפס, "גופא רב ושמואל... מעין שלש".
- 5) רמב"ם ברכות פ"ג ה"י.
- ג) צרפת וקטלוניה:
- 1) לז. תד"ה תיובתא.
- 2) ראב"יה, א', סימן קב, עמ' 82-81.
- 3) רא"ש סימן ח' (להרחבה - תר"י, כו. ברב אלפס).
- 4) רשב"א ד"ה תיובתא דרב ושמואל תיובתא.
- ד) שו"ע או"ח סימן רח ס"ז.
3. להרחבה – סקירה וסיכום בשו"ת יביע אומר חלק ח', או"ח סימן כב.

1. פת דוחן

1. רי"ף כו. ברב אלפס.
2. רשב"א ד"ה ולענין פת דוחן.
3. תר"י, כו. ברב אלפס, ד"ה ופת דוחן, וגאון אחד, הנה, והפת.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

4. שו"ע או"ח סימן רח ס"ח ובמ"ב ס"ק לג.

5. חשבו על תירס.

ז. משניות בהם דגן נכלל תחת המונח פרי (בסיוע הרב שמואל)

1. משנה בבא בתרא פ"ו משניות א-ב.

2. משנה בבא מציעא פ"ה מ"א.

3. משנה חלה פ"ב מ"א.

4. משנה בבא מציעא פ"ג מ"ז.

5. משנה מכשירין פ"ג משניות א-ב.

ח. הפניות שונות

1. ב' מונק, "ההבדל בין חימוץ וסירחון", תחומין א' מעמ' 97.

2. מאמרים על לחם בערוצי ynet :

א) אנציקלופדיה ערך לחם [לחצו כאן](#)

ב) ערוץ מדע [לחצו כאן](#)

3. מערך על לחם של לילך קינר [לחצו כאן](#)

4. פירמידת המזון וממנה הפניות לחומר על אבות המזון [לחצו כאן](#)

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

תוספתא מסכת ברכות (ליברמן) פרק ד (על פי כתב יד וינה)

הלכה ד

הביאו לפניו מיני תרגומה מברך עליהן בורא מיני כסנין

על הזרעים או' בורא מיני זרעים

ועל הדשאים או' בורא מיני דשאים 5

ועל ירקות או' בורא פרי האדמה

ר' יהודה או' ברוך מצמיח אדמה בדברו

ר' מאיר או' אפלו ראה את הפת ואמ' ברוך אשר ברא את הפת זו כמה היא נאה זו ברכתה

הלכה ה

ראה את התאנים ואמ' ברוך שברא את התאנים הללו כמה נאין הן זו ברכתן 10

ר' יוסי או' כל המשנה ממטבע (ר') שטבעו חכמים בברכה לא יצא

ר' יהודה אומר כל שנשתנה מברייתו ושינה ברכתו יצא

הלכה ו

הכוסס את החטין מברך עליהן בורא מיני זרעים

אפאן בשלן אם היו פרוסות קיימות מברך עליהן המוציא לחם מן הארץ ומברך אחריהן שלש ברכות 15

אין הפרוסות קיימות מברך עליהן בורא מיני מזונות ומברך אחריהן ברכה אחת

הלכה ז

הכוסס את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה (נוסח כ"י ערפורט – מיני זרעים, וכן בירושלמי)

אפאן בשלן אע"פ שהפרוסות קיימות מברך עליהן בורא מיני מזונות ואין מברך אחריהן כלום

זה הכלל כל שתחלתו המוציא לחם מן הארץ מברך אחריו שלש ברכות 20

ברכות לו: כתב יד אוקספורד 366

חביץ ק[ני]דרא וכן דייסא,

רב יהודה אמ': שהכל,

ורב כהנא אמ': בורא מיני מזונות.

בדייסא גרידא, כ"ע לא פליגי דבורא מיני מזונות, 25

כי פליגי בדייסי' כעין חביץ קידרא,

דרב יהודה אמ' שהכל, סבר ד/ר? יובשא עיקר,

ורב כהנא סבר קימחא עיקר.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

- 30 אמ' רב יוסף: כוותיה דרב כהנא מסתברא, דרב ושמואל דאמרי תרויהו כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות. +
ורב ושמואל דאמ' תרויהו כל שהוא מחמש' המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות.
וצריכי',
דאי א(ו)שמעי' כל שהו', הוה אמינא הני מילי בעיניה אבל על ידי תערובת אימ' לא, (לז ע"א) קמ"ל כל שיש בו,
35 ואי אשמעי' כל שיש בו, הוה אמינא חמשת המינין הוא דאפי' על ידי תערובת, אבל אורז ודוחן על ידי תערובת הוא דלא, אבל בעיני' בורא מיני מזונות, צריכי'.
ואורז לא מברכינן עליה ב"מ מזונות?
והאנן תנן הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן מברך עליו תחלה וסוף כמעשה קדרה,
40 ותנן על מעשה קדרה בתחלה מברך בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.
כמעשה קדרה ולא כמעשה קדרה,
כמעשה קדרה - דבעי ברוכי תחלה וסוף,
ולא כמעשה קדרה - ואלו מעשה קדרה מברך בתחלה עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכ' אחת מעין שלש, ואלו גבי אורז בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות.
45 ואורז לאו מעשה קדרה הוא?
והתניא: אלו הן מעשה קדרה חילקא טרגים סלת אורז זריד וערסן.
הא מני? ר' יוחנן בן נורי היא,
דתני': ר' יוחנן בן נורי אומ' אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח.
50 והלכתא חביץ קידרא וכן דייסא דכעין חביץ קידרא מברכין עליה בורא מיני מזונות, אלמ' קימחא עיקר,
וקימ' לן כרב ושמואל, דרב ושמואל דאמרי תרויהו כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות.
ומאי חביץ קידרה? קימחא ודובשא ומשחא דעבידי אברושך ודייסא דכעין חביץ קידרא חיטי דמתברי באסיתא ודובשא דעבדינהו בקידרא
55 והלכת' סלת טרגים וטיסני סלת זריד וערסן דעבדינהו בקידרא מברכין עליו בורא מיני מזונות <...>
[חילקא חיטי דמיתברי באסית' ב' ב'] תרגיס סילתא תלתא תלתא זריד ארבע ארבע ערסן חמש חמש אבל היכא דשליק חיטי בעיניהו ולא תברינהו כלל בורא פרי האדמה מ"ט בעיניהו קימן

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין- דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

60 אורז לא מברכין עילויה בורא מיני מזונות דלא קימי לן כר' יוחנן בן נורי אלא שהכל והני מילי היכא דבשלינהו בקידרא אבל ארוזא חייא דכאיס מיכס בורא פרי האדמה { אבל רבנן לא }

ורבנן לא?

והתני:

הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה,

טחנה לשה אפאה ובשלה, 65

בזמן שהפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליו המוציא לחם מן הארץ { ' } ולבסוף שלש ברכות,

אין הפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליו ב"מ מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

הכוסס את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה.

טחנו לשו ואפו ובשלו, אע"פ שהפרוסות קיימות - בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה

אחת מעין שלש. 70

מני?

אי ר' יוחנן בן נורי, הא אמ' אפי' פת אורז ופת דוחן נמי שלש ברכות בעי!

אלא לאו רבנן, ותויבתא דרב ושמואל,

תויבתא.

75

אמ' מר: הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה.

והתניא: בורא מיני זרעים.

אמ' רב כהנא: לא קשיא, הא ר' יהודה הא רבנן,

דתנן: על הירקות הוא אומ' בורא פרי האדמה ר' יהודה אומ' בורא מיני דשאים.

80

אמ' מר: הכוסס את האורז {מברך?} מברך עליו בורא פרי האדמה טחנו לשו אפאו ובשלו אע"פ

שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

והתניא: ולבסוף ולא כלום?

אמ' רב ששת: לא קשיא הא ר"ג הא רבנן,

דתניא:

85

זה הכלל: כל שהוא משבעת המינין

ר"ג אומ' שלש ברכות

וחכמי אומרי' ברכה אחת מעין שלש.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין- דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

- ומעשה בר"ג וזקנים שהיו מסובין ביריחו, והביאו לפניהם כותבות ואכלו.
נתן לו רשות ר"ג לר' עקיב' לברך, וקפץ! י! ברך ברכה אחת מעין שלש. 90
אמ' לו רבן גמליאל: (לר') עקיב' עד מתי אתה מכניס ראשך לבין המחלוקת?
אמ' לו: לא למדתנו רבנו אחרי רבים להטות? ואע"פ שאתה אומ' כך וחברך אומ' כך, יחיד ורבים
הלכה כרבים.
ר' יהודה אומ' משמו:
כל {כל} שהוא משבעת המינין (לז ע"ב) ולא ממין דגן, או ממין דגן ולא עשאו פת, 95
ר"ג אומ': שלש ברכות,
וחכמים אומ' ברכה אחת מעין שלש.
וכל שאינו לא משבעת המינין ולא ממין דגן, כגון פת אורז ודוחן,
ר"ג אומ': ברכה אחת מעין שלש, וחכמי אומ' ולא כלום.
במאי אוקימת {י} ה, כר"ג? אימ' סופא דרישא: אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך בורא מיני מזונות 100
ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. אי ר"ג, האמ' אפי' כותבות ואפי' דייסא מברך עליהו שלש ברכות?
לעולם אימ' לך רבנן היא, ותני גבי אורז ולבסוף ולא כלום.
תלמוד בבלי ברכות לו עמוד ב (על פי כתב יד פירנצה)
חביץ קידרא ודייסא
רב יהוד' א': שה' נה' בדברו, 105
רב כהנא א': בורא מיני מזונות.
בדייסא גרידא, דכולי עלמי לא פליגי, דבורא מיני מזונות.
כי פליגי, בדייסא דכעין חביץ קידרא,
רב יהוד' א' שה' נה' בד' - בדובשא עיקר,
רב כהנ' א' בורא מיני מזונות - סבר סמידא עיקר. 110
א' רב (יהוד)[יוסף]: נקוט דרב כהנא בידך, דדייק וגמר שמעתתיה משמ' דמריה דרב ושמואל דאמרי
תרויהו כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות.

- גופא רב ושמואל דאמרי תרויהו כל שהוצ(שיש בו) מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות
ואיתמר נמי רב ושמואל דאמרי תרויהו כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות 115
וצריכי דאי אשמעי כל שהו הוה אמיני התם הוא משום דאיתיה בעיניה אבל על ידי תערובת לא [לז, א]
קמ"לן כל שיש בו ואי אשמעי כל שיש בו הוה אמיני כל שיש בו הוא מחמשת המינין אין אבל אורז
ודוחן לא היכא דאיתיה על ידי תערובת אבל כי איתיה בעיניה אפיל' אורז ודוחן נמי מברכין עליו בורא

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

- מיני מזונות קמ"לך כל שהוא מחמשת המינין הוא דמברכין עליוה בורא מיני מזונות לאפוקי אורז
ודוחן דאפילי איתיה בעיניה נמי לא מברכיי 120
אורז ודוחן לא מברכינן עליו בורא מיני מזונות
והתניא הביאו לפניו פת אורז ופת דוחן מברך עליה תחלה וסוף במעשה קדירה
וגבי מעשה קדירה תניא בתחלי מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש
כמעשה קדירה ולא כמעשה קדירה 125
[כמעשה קדירה דמברך תחלה וסוף
ולא כמעשה] דאילו מעשה קדירה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ואילו
הכא בתחלה מברך עליו שהכל נהיה בדברו ולבסוף בורא נפשות רבות וחסרון על כל מה שברא
ואורז לאו מעשה קדירה הוא והתניא אילו הן מעשה קדירה חילקא טרגיס סלת (ואורז) זריד וערסן
[ואורז]
- הא מני ר' יוחנן בן נורי דתניא ר' יוחנן בן נורי או' אורז מין דגן הוא וחיביבין על חמוצו כרת ואדם יוצא
בה ידי חובתו בפסח אבל רבנן לא 130
ורבנן לא והתניא
הכוסס את החטה מברך עליו בורא פרי האדמה טחנה אפאה ובשלה בזמן שהפרוסו' קיימות בתחלה
מברך עליו המוציא ולבסוף מברך עליו שלש ברכות אין הפרוסות קיימות בתחלי מברך עליו בורא מיני
מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש 135
הכוסס את האורז [מברך עליו בורא פרי האדמה טחנו אפאן ובשלן... <אע"פ> שהפרוסות קיימות
כתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש
מני הא אילימ' לר' יוחנן] בן נורי הא' אורז מין דגן הוא המוציא ושלש ברכות בעי ברוכי אלא לאו רבנן
ותיובת' דרב ושמו' תיובת' 140
- א' מר הכוסס את החטה מברך עליו בורא פרי האדמ'
והתניא בורא מיני זרעים
א' רב הונא לא קשיא הא ר' יהוד' הא רבנן דתנן על הירקות או' בורא פרי האדמה ר' יהוד' או' בורא
מיני דשאים 145
- א' מר הכוסס את האורז מברך עליו בור' פרי הא' טחנו אפאו ובשלו אע"פ שהפרוסות קיימות בתחלי
מברך עליו בור' מיני מזונות[ות] ולבסוף ברכה אחת מעין שלש,
והתניא : ולבסוף ולא כלום?

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין- דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

- 150 אי רב ששת : לא קשיא הא רב?ן? גמלי הא רבני,
 דתניא :
 זה הכלל :
 כל שהוא משבעת המינין,
 רבן גמלי אוי : שלש ברכות,
 וחכמי אוי : ברכה אחת מעין שלש,
 ומעשה ברבן גמלי וזקנים שהיו מסבין בעלייה ביריחו והביאו לפניהם כותבות ואכלו.
 155 ונתן לו רשות רבן גמלי לרי' עקיבא לברך, וקפץ וברך עליו ברכה אחת מעין שלש.
 אי לו רבן גמליא' לרי' עקיבא : עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקות?
 אי לו : למדתנו רבינו 'אחרי רבים להטות'.
 אע"פ שרבנו אוי כן וחבריי אוי כן, אחרי רבים להטות.
 160 ועוד למדתנו רבנו יחיד ורבים הלכה כרבים.
 רי יהודה אוי משמו :
 כל שהוא משבעת המינין (לז ע"ב) ולא מין דגן, וכל שהוא מין דגן ולא עשאו פת,
 רבן גמלי אוי : שלש ברכות,
 וחכמי אוי : ברכה אחת מעין שלש.
 165 כל שאינו משבעת המינין, כגון פת אורז ופת דוחן,
 רבן גמלי או : ברכה אחת מעין שלש,
 וחכמי אוי : לא כלום.
 במאי אוקימת' ברבן גמלי,
 אימי סיפא דרישי אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין
 שלש. 170
 אי רבן גמלי, השתא אפילי אכותבות אפילי אדייסא מברכיני עלייהו שלש ברכות, אם אין הפרוסות
 קיימות מיבעיא?
 אלא פשיט' רבנן.
 אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן!
 לעולי רבנן, ותני גבי אורז ולבסוף ולא כלום. 175

ברכות לז ע"ב פריז 671

והילכת' חביץ קדירה ודייסא דבעין חביץ קידרא מברך עליו בורא מיני מזונות אלא סמידא עקר
 וקיימי' לן כרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל שיש בו מחמשת המינים מברך עליו בורא מיני מזונות מאי

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

180 חביץ קידרא קימחא ודובשא דעבדי אברישא ודייסא דבעין חביץ קידרא מברכין עילווייהו בורא מיני מזונות חילקא חיטי דמיתברי באסינתא תרתי תרתי טריגוס תלת תלת זריד ארבע ארבע ערסן חמשא חמשא אבל היכא דשלקילהו חיטי בעינייהו דלא תברינהו כלל בורא פרי האדמה מ"ט בעינייהו קיימין אבל אורז לא מברכין בורא מיני מזונות דלא קיימי לן כר' יוחנן אלא שהכל נהיה בדברו והני מילי דבשלינהו בקדירה אבל אורזא חייא דכייס מוכס מברכין בורא פרי האדמה

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה ח

185 שבעת ימים מצות תאכלו. שומע אני כל מצות במשמע ת"ל לא תאכל עליו חמץ (דברים ט"ז ג) לא אמרתי אלא דבר הבא לידי מצה וחמץ ואי זה זה אלו חמשת המינין ואלו הם החטים והשעורים והכוסמין ושבולת שועל ושיפון יצאו האורז והדוחן והפרגין והקטניות והשומשמן שאין באין לידי חמץ ומצה אלא לידי סרחון: ...

190 כי כל אוכל חמץ ונכרתה. שומע אני כל חמץ במשמע ת"ל לא תאכל עליו חמץ לא אמרתי אלא דבר שהוא בא לידי חמץ ומצה ואי זה הוא זהו מחמשת המינין. החטין והשעורים והכוסמין שבולת שועל ושיפון יצאו האורז והדוחן והפרגין והשומשמן והקטניות שאין באין לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון.

ספרי במדבר פרשת שלח פיסקא קי

195 והיה באכלכם מלחם הארץ למה נאמר לפי שהוא אומ' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה שומע אני אף שאר פירות במשמע הרי אתה דן נאמר כאן לחם ונאמר להלן לחם מה לחם האמור להלן חמשת המינין אף לחם האמור כאן חמשת המינין ואלו הן חטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון יצאו אורז ודוחן והפרגים והשומשמים שאין באים לידי מצה וחמץ אלא לידי סרחון.

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יב

200 יכול יהא אדם יוצא ידי חובתו בעיסת אורז ת"ל לחם (דב' טז ג) מה לחם האמ' להלן (במ' טו יט) מחמשת מינין אף לחם האמ' כאן מחמשת (ה)מינין. ד"א עוגות מצות כי לא חמץ (שמ' יב לט) מצה הבאה לידי מצה וחימוץ יצאת עיסת אורז שאינה באה לידי מצה וחימוץ

הגדה של פסח נוסח ארץ ישראל – כתב יד גרינסטון (פורסם בהגדה של פסח מה' דניאל גולדשמידט עמ' 76)

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ
205 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר ברא הרים ובקעות ונטע בהם עץ כל פרי ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי העץ

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

ברכות פרק כיצד מברכין – דף מספר 12

בס"ד, י"ח בסיוון תש"ע.

- ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני מעדנים
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר ברא מיני מעדנים לעדן בהם נפשות רבות ברוך אתה יי על הארץ
ועל מעדניה
- 210 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני נפשות
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר ברא נפשות רבות טהרות להחיות בהם נפש כל חי ברוך אתה יי
חי העולמים
- הגדה של פסח נוסח ארץ ישראל – כתב יד אנטונין 135 (פורסם במאמרו של עזרא פליישר, "על 'סידור' קדום כמנהג ארץ
ישראל", בתוך: מאה שערים – ספר זכרון לר' יצחק טברסקי, עמ' 48)
- 215 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם] בורא פרי העץ
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם] אשר ברא הרים ובקעות ונטע בהם עץ כל פרי ברוך אתה יי על הארץ
ועל פרי העץ
- ב>רוך< א>תה< יי מ>לך< ה>עולם< בורא מיני מזונות
ב>רוך< א>תה< יי מ>לך< ה>עולם< בורא מיני מעדנים
- 220 ברוך א>תה< יי אל>הינו< מ>לך< ה>עולם< על מחיית כל דת וברית וצבי מלכות צלע ומרבה טובו
עמנו ב>רוך< א>תה< יי על הארץ ועל מזונותיה
ב>רוך< א>תה< יי אל>הינו< מ>לך< ה>עולם< שהכל נהיה בדברו